

Plovidbeni prekršaji kroz povijest

Violations of Navigational Rules and Regulations Through History

Zlatko Đukić

Filozofski fakultet u Osijeku
Odsjek za povijest
e-mail: zdjukic@ffos.hr

DOI 10.17818/NM/2016/4.9

UDK 347.79:94

Stručni rad / Professional paper

Rukopis primljen / Paper accepted: 15. 5. 2016.

Sažetak

Rad opisuje prekršaje vezane uz pomorski trgovački pothvat. Da plovidba morem nije bila bezazlena i idealna svjedoče nam i odredbe koje su regulirale pomorski trgovački pothvat. Zakonodavac je razlikovao prekršaje prema brodu, trgovačkoj robi i dragocjenostima. Kako se često radilo i o vrlo vrijednim predmetima, znalo je doći i do krađe novca i drugih dragocjenosti, kao i do otuđenja brodske opreme i trgovačke robe. Isto tako, budući da je plovidba trajala dulje vrijeme, javljaju se konflikti između samih članova brodske posade ili putnika, kao i gusara. U svakodnevnom životu često se događaju slične situacije, što je razlog da zakonodavac predviđa brojne sankcije za pretrpljenu štetu. S jedne strane, kako bi unaprijed prevenirao te eventualno spriječio i odvratio počinitelje prekršaja i kaznenih djela, a s druge strane, kako bi lakše riješio problem kada se već ostvari protupravni čin. Najstariji zakoni starog vijeka, poput Bilalame ili Hamurabija, te rimsko pravo sadrže odredbe koje reguliraju prekršaje vezane uz pomorski trgovački pothvat. Isto predviđa i Rodski pomorski zakonik, kao i naši srednjovjekovni komunalni statuti, poput Statuta grada Dubrovnika, Zadarskog statuta, Statuta grada Splita i Hvarskog statuta.

Summary

The paper describes violations of navigational rules and regulations in merchant marine shipping business. The rules regulating merchant marine shipping support the fact that navigation was far from safe. The law-makers classified maritime violations into three groups: violations of the ship, of the goods and of valuables (jewellery). On occasions money, jewellery, ship's equipment or transported goods were stolen during maritime transport. Furthermore, due to the length of voyages, conflicts occurred among crewmembers, passengers, or between the crew and pirates. Similar situations are part of everyday life, too, consequently the law-makers anticipate various sanctions for damages, either in order to prevent the violators from committing various violations, or to be able to solve the consequences of the violations. The oldest codes, such as those developed by Bilalama or Hammurabi, and the Roman law contain provisions which sanction violations in merchant marine shipping. Similar regulations can be found in Rhodian Sea Law (Lex Rhodia), as well as in Croatian medieval communal statutes such as the Statute of Dubrovnik, the Statute of Zadar, the Statute of Split and the Statute of Hvar.

KEY WORDS

plovidbeni prekršaji
plovidba
šteta

KLJUČNE RIJEČI

violations of navigational rules and regulations
navigation
damages

1. UVOD / Introduction

Plovidba je od najstarijih vremena privlačila stanovništvo obala i otoka, a samim činom plovidbe neizbježno su se javljali i određeni problemi, na koje pomorci i osobe koje su plovile na morima, rijekama i jezerima često nisu mogli utjecati. Plovidbeni prekršaji jedan su od problema koji se javljaju za vrijeme plovidbe. Kako bi se na kvalitetan način riješili konflikti koji nastaju za vrijeme plovidbe, bilo od sudionika na brodu ili od napada gusara i drugih koji čine prekršaje i kaznena djela prema brodske posadi, zakonodavac je to nastojao regulirati. Prvi zakoni koji su to rješavali jesu oni nastali

na području starog Istoka, starog Rima te na Jadranu – srednjovjekovni komunalni statuti, od kojih su pojedini niže navedeni. S vremenom su se zakoni modificirali i taksativno su navodili prekršaje i kaznena djela koja potpadaju pod sankcije. Temeljna je razlika između prekršaja i kaznenog djela težina protupravnog djela. Tako su lakši prijestupi ulazili u prekršajnu problematiku, dok su se teži sankcionirali kao kaznena djela, a samim time za njih su se izricale strože kazne, pa i one najteže poput smrtne kazne.

2. PREKRŠAJI VEZANI UZ POMORSKI TRGOVAČKI POTHVAT / Violations of navigational rules and regulations in merchant marine shipping

„Pomorski prekršaj povreda je propisa kojima se uređuju odnosi na obalnome moru, obalama, lukama i brodovima u svezi s prometom, sigurnošću plovidbe i zaštitom ljudskih života na moru.“ [6].

Prekršaje u vezi s pomorskim trgovačkim pothvatom razlikujemo kao prekršaje prema brodu, trgovačkoj robi i dragocjenostima, prekršaje prema osobi i

krivokletstvo, a o kojima će biti više riječi u nastavku rada.

Pravna znanost razlikuje četiri vrste odgovornosti: kaznenu, prekršajnu, disciplinsku i materijalnu.

Zakonici starog vijeka najčešće su sankcionirali prekršajnu ili kaznenu te materijalnu odgovornost. Razlika između prekršajne i kaznene odgovornosti bila je vidljiva u određivanju kazni. Ako su se izicale najteže kazne, tada je riječ o kaznenoj odgovornosti, dok s druge strane, kada su u pitanju novčane kazne, one se mogu izreći i za jednu i za drugu vrstu odgovornosti.¹

2.1. Prekršaji prema brodu, trgovačkoj robi i dragocjenostima / *Violations of the ship, of the goods and of valuables*

Razlikujemo prekršaje učinjene prema brodu, odnosno krađu brodske opreme, krađu novca i drugih dragocjenosti te krađu trgovačke robe.

2.1.1. Krađa brodske opreme / *Theft of ship's equipment*

Bilalamin zakonik u Odredbi 12. uređuje krađu na općenit način. Navedenom odredbom opisan je slučaj čovjeka kojeg uhvate u krađi. U odredbi se razlikuje je li krađa počinjena danju ili noću. U slučaju krađe noću, lopova slijedi najteža kazna, za razliku od krađe danju, za što slijedi novčana kazna određena u točnom iznosu. Iz navedenog proizlazi da se, pored ostalih krađa, krađa brodske opreme rigorozno kažnjavala. Svrha takvog kažnjavanja očigledno je bila usmjerena na prevenciju krađe jer je onaj koga uhvate u krađi bio svjestan što ga čeka. Tako se, zahvaljujući ovoj odredbi, najvjerojatnije smanjio broj krađa, osobito noću. [12] (Odredba 12., „Krađa. Čovjek uhvaćen u kući muškénuma danju, da plati deset šekela srebra. Onaj koga uhvate u kući noću, da se ubije; taj da ne umakne živ.“)

Rodski pomorski zakonik u Odredbi 2. navodi krađu brodske opreme. Propisan je slučaj u kojem mornari s jednog broda na nagovor svoga zapovjednika ukradu sidra s drugog broda, zbog čega se izgubi brod koji je ostao bez sidra. U slučaju da se utvrdi krivnja zapovjednika broda koji je poticao i bio vođa mornara koji su izvršili krađu brodske opreme, mora nadoknaditi svu štetu, teret i sve što se nalazilo na brodu koji je izgubljen.

¹ O tome više u Đukić 2015: 102.

U drugom dijelu odredbe navodi se naknada štete za pojedinačnu krađu opreme na brodu, koja se taksativno navodi. Naime, u slučaju krađe brodske opreme, onaj koga uhvate dužan ju je nadoknaditi u dvostrukom iznosu. Kako je brodska oprema bila značajna za svaki brod, zakonodavac je odredio iznos dvaput veći od njezine vrijednosti radi prevencije i suzbijanja lopova u njezinoj krađi. [1] (Odredba 2., „Mornari broda A prema uputama svoga kapetana, ukradu sidra s broda B, koji je usidren u luci ili na sidrištu pri čemu je brod B izgubljen. Ukoliko se to u konačnici dokaže, kapetan koji je predvodio lopove treba namiriti svu štetu, robu i sadržaj broda B. Ukoliko netko ukrade nešto od opreme broda ili nešto što se redovito koristi na brodu (primjerice, konope, kablove, debelu užad, jedra, čamce i slično), lopov ih treba dvostruko nadomjestiti.“)

Statut grada Splita u knjizi 6., u Odredbi 54., regulira krađu brodske opreme. Navedenom odredbom, isto kao i Odredbom 2. Rodskog pomorskog zakonika, propisana je naknada štete za brodsku opremu u dvostrukom iznosu. Tako je u slučaju krađe brodske opreme mornar dužan zapovjedniku broda platiti iznos koji odgovara dvostrukoj vrijednosti od vrijednosti ukradene brodske opreme. Statut grada Splita očito je slijedio Rodski pomorski zakonik kada je odredio istu vrstu kazne kako bi unaprijed spriječio ili sveo krađu brodske opreme na što manji broj. [4] (Knjiga 6., Odredba 54., „O istome. Isto tako određeno je i naređeno, ako bi koji mornar namjerno, odnosno zlonamjerno učinio koju štetu na brodskoj opremi, da je dužan tu štetu u dvostrukoj vrijednosti naknaditi brodskom parunu.“)

2.1.2. Krađa novca i drugih dragocjenosti / *Theft of money and other valuables*

Rimsko pravo u svojoj Odredbi 239. reguliralo je krađu novca i drugih dragocjenosti. Njome se sankcioniralo mornare, gostioničare i imatelje štala koji su primili stvari na čuvanje ako bi pokrali novac i druge dragocjenosti onima koji su se koristili njihovim uslugama. Sva odgovornost ležala je na davateljima usluga kako bi ih se unaprijed spriječilo da sudjeluju u krađi novca i drugih dragocjenosti onima koji su im povjerali svoje stvari na čuvanje. [9], [10], Odredba 239., „Pretor kaže: ‘Protiv mornara,

gostioničara, imaoča štala koji su nešto primili na čuvanje, ako to ne vrate, dozvolit ću tužbu.’ Korist je od ovog edikta veoma velika, jer je često neophodno prepustiti se njihovom poštenju i predati im stvar na čuvanje. Neka nitko ne misli da je ovo previše strogo protiv njih propisano jer od njihove volje zavisi da li će nekoga primiti (kao gosta), a kada ovo ne bi bilo predviđeno, njima bi se pružila prilika da se dogovore s lopovima (kradljivcima) na štetu osoba koje su primili, pogotovu kada se ni sada ne odriču ovakvih prijevara (zločina).“

Rodski pomorski zakonik u Odredbi 3. regulira slučaj krađe novca i drugih dragocjenosti koje pripadaju trgovcu ili putniku od strane mornara, a po zapovijedi zapovjednika broda. Odredbom su propisane kazne za zapovjednika i mornara. Tako se mornar osuđuje na tjelesnu kaznu u točno propisanom broju udaraca, dok se zapovjednik broda osuđuje vratiti ono što je ukradeno, tj. dužan je vratiti dvostruki iznos od iznosa ukradenoga. Drugi dio odredbe predviđa slučaj krađe i drugih dragocjenosti od strane mornara koji to počini na svoju ruku, bez ičijih naredbi. Tada za njega, ako je uhvaćen u krađi ili svjedoci to potvrde, slijedi tjelesna kazna, tj. kazna kojom će biti pretučen, osobito ako se radi o krađi novca, a uz navedenu kaznu dužan je nadoknaditi svu štetu koju je počinio osobi koju je pokrao. [1] (Odredba 3., „Mornar opljačka trgovca ili putnika prema kapetanovoj naredbi. Mornar biva otkriven i uhvaćen. Kapetan mora onima koji su opljačkani dvostruko namiriti štetu koja je učinjena (ono što je ukradeno, dvostruko se vraća), mornar neka dobije 200 udaraca. Ukoliko mornar pokrade brod na svoju ruku, bez ičijih naredbi, a bude uhvaćen ili ga svjedoci osude, treba ga dobro pretući, pogotovo ukoliko je ukrao novac, i treba namiriti svu štetu/gubitak koji je načinio osobi koju je opljačkao.“)

U dodatku E Odredba 48. propisuje krađu novca i drugih dragocjenosti kada je oštećen zapovjednik broda. Budući da je on najodgovorniji na brodu, a obavljao je i dužnost čuvanja novca i drugih dragocjenosti, odredba ga je štitila tako da je onaj koji ga pokrade dužan nadoknaditi četverostruki iznos ukradenog novca i drugih dragocjenosti. Time se htjelo unaprijed odvratiti od krađe one koji su o tome razmišljali. Osim toga, kod zapovjednika broda

nalazili su se veći iznosi novca i drugih dragocjenosti koje je trebalo zaštititi jer su veće svote više zanimale lopove. [1] (Odredba 48., „Neka onaj koji pokrade kapetana to nadoknadi četverostruko.“)

2.1.3. Krađa trgovačke robe / *Theft of merchandise*

Bilalamin zakonik krađu uređuje u Odredbi 13. na način kako se kažnjava onaj koga uhvate u krađi. Iz navedenog je vidljivo da se krađa trgovačke robe danju blaže kažnjava, tj. u novčanom iznosu koji je bio propisan. S druge strane, krađa trgovačke robe noću kažnjavala se najtežom kaznom. Ta odredba imala je za cilj prevenciju, odnosno odvraćanje počinitelja od počinjenja krađe trgovačke robe. [12] (Odredba 13., „Čovjek uhvaćen u polju muškénuma danju, da plati deset šekela srebra. Onaj koga uhvate u krađi ljetine noću, da se ubije; taj da ne umakne živ.“)

Hamurabijev zakonik u Odredbi 8. regulira krađu trgovačke robe tako da visina kazne ovisi o činjenici kome pripada, tj. u čijem je vlasništvu bila ukradena stvar. U prvom slučaju, ako se radi o trgovačkoj robi koja je bila u vlasništvu „države“, tj. hrama ili dvora, tada je počinitelj krađe dužan nadoknaditi ukradenu stvar u trideset puta većoj vrijednosti. U drugom slučaju radi se o situaciji kada je ukradena stvar pripadala pojedincu. Tada je počinitelj krađe dužan nadoknaditi ukradenu stvar u deset puta većoj vrijednosti. Na samom kraju odredbe reguliran je slučaj kada lopov nije u mogućnosti nadoknaditi kaznu koja mu je dodijeljena. Tada odredba za počinitelja krađe trgovačke robe određuje najtežu kaznu. [12] (Odredba 8., „Ako čovjek ukrade goveče, ili ovcu, ili magarca, ili svinju, ili barku, ako ukradeno pripada hramu ili dvoru, nadoknadi će tridesetostruko; ako pripada muškenumu, nadoknadi će desetostruko. Ako lopov nije u mogućnosti da ukradeno nadoknadi, da se ubije.“)

Rodski pomorski zakonik u Odredbi 1. propisuje krađu trgovačke robe na brodu. Ako je počinitelj krađe trgovačke robe priznao nedjelo, dodijeljena mu je tjelesna kazna bičevanjem, a osim toga, bio je obvezan nadoknaditi dvostruko vrijednosti od one koju je imala ukradena trgovačka roba. [1] (Odredba 1., „Brod koji je usidren u luci ili na nekom sidrištu biva okraden/opljačkan. Kradljivac je uhvaćen

i priznaje. Zakon nalaže da se toga lopova bičuje te da mora namiriti robu dvostruko više od one štete koju je načinio.“)

Splitski statut u knjizi 6., u Odredbi 18., regulira krađu trgovačke robe na brodu koji se nalazi u zakupu. U tom slučaju brodovlasnik nema pravo naplate čitave zakupnine, već samo onog dijela dok se zakupoprimalatelj služio brodom, tj. dok nije počinjena krađa trgovačke robe. U drugom dijelu odredba razlikuje je li došlo do krađe trgovačke robe krivnjom zakupoprimalatelja. Tada je on dužan u cijelosti nadoknaditi štetu na brodu, kako za stvari, tj. trgovačku robu, tako i za cjelokupnu zakupninu. [4] (Knjiga 6., Odredba 18., „O istome. Isto tako određeno je i naređeno, ako tko dade nekome svoju lađu u zakup pa taj u dolasku ili u polasku (bez svoje krivnje) izgubi nešto od brodskih stvari ili bude opljačkan, vlasnik lađe ne smije biti ovlašten naplatiti (čitavu) zakupninu niti (tražiti) da mornari naknade stvari koje su pripadale lađi a koje su propale, već određujemo da je zakupnik dužan platiti (zakupninu) vlasniku lađe (samo) za ono vrijeme dok se njome (nesmetano) služio. Ali ako bi se dogodilo da su rečena lađa i stvari na njoj propale krivnjom zakupnika, tada je zakupnik dužan naknaditi štetu vlasniku lađe kako za (vrijednost) lađe i njenih stvari tako i isplatiti zakupninu.“)

Sljedeća, Odredba 57., uređuje krađu trgovačke robe od strane mornara na brodu na kojem radi, odnosno plovi. U tom je slučaju mornar dužan vratiti ukradenu trgovačku robu i njezinu je vlasniku nadoknaditi u četverostrukoj vrijednosti od one koju je imala ukradena trgovačka roba. Tom odredbom htjelo se unaprijed odvratiti mornare od krađe trgovačke robe na brodu na kojem su zaposleni. [4] (Knjiga 6., Odredba 57., „O istome. Isto tako određeno je i naređeno, ako koji mornar ukrade neku od stvari koje se nalaze na brodu na kojemu je on mornar, neka se osudi na vraćanje i na naknadu štete vlasniku ukradene stvari u četverostrukoj vrijednosti. A uz to može upravitelj grada Splita protiv njega postupiti kaznenopravno (primjenom) kazni sadržanim u statutarnim odredbama o krađama.“)

Zadarski statut u knjizi 4., u Odredbi 57., regulira slučaj kada mornar pokrade trgovačku robu na brodu na kojem radi, tj. plovi. Odredba razlikuje kažnjavanje s obzirom na to kada je krađa trgovačke

robe otkrivena. U prvom slučaju radi se o tome da je mornar zatečen s ukradenom trgovačkom robom dok brod nije stigao do svoga odredišta. Tada je mornar dužan vlasniku ukradene trgovačke robe nadoknaditi iznos četiri puta veći od vrijednosti ukradene trgovačke robe. U drugom slučaju riječ je o tome da je brod stigao na svoje odredište. Tada mornar koji je počinio krađu trgovačke robe ima dužnost vlasniku ukradene trgovačke robe nadoknaditi iznos dvaput veći od vrijednosti ukradene trgovačke robe. Na samom je kraju odredbe brodovlasniku dopušteno da sam odluči hoće li zadržati ili otpustiti mornara koji je počinio krađu trgovačke robe. [8] (Knjiga 4., Odredba 57., „Kazna što je ima platiti onaj koji na brodu počinio krađu. Neprekršivo nalažemo obdržavati ovo: nađe li se da je neki mornar očito počinio krađu na brodu, ako ga zateknu s time što je ukrao prije nego što ukradeno preveze do odredišta, neka onomu kojemu je stvar pripadala plati četverostruko; ako je pak već stigao na odredište, neka plati samo dvostruko vrijednost, a gospodaru neka je na volju otpustiti toga tata s broda ako to htjedne, ili ga pak zadržati, kako se već njemu bude činilo da je (to) bolje i korisnije.“)

2.2. Prekršaji prema osobi / *Violations against persons*

Prekršaji prema osobi razlikuju se prema tome kako su nastali, tj. kao povrede koje su nastale sukobom s gusarima ili kao povrede nastale u sukobu s članovima brodske posade.

2.2.1. Povrede koje su nastale sukobom s gusarima / *Violations due to piracy*

Rodski pomorski zakonik u Odredbi 4. regulira povrede koje su nastale u sukobu s gusarima. Ovdje se radi o dvama slučajevima. U prvome riječ je o tome da je zapovjednik broda, unatoč upozorenju putnika, doveo brod na mjesto gdje borave gusari i lopovi te se dogodila pljačka na brodu. Tada je zapovjednik broda obvezan nadoknaditi putnicima svu pretrpljenu štetu. U drugom slučaju radi se o tome da putnici, unatoč njegovim prigovorima, navedu zapovjednika broda da uplovi u opasno područje gdje borave gusari i lopovi te se dogodi pljačka na brodu. Tada su putnici na brodu obvezni nadoknaditi svu nastalu štetu. [1]

(Odredba 4., „Kapetan dovede brod na mjesto puno lopova i gusara, iako su putnici upozorili kapetana na opasnost toga mjesta. Dogodi se pljačka. Kapetan mora namiriti putnicima nastali gubitak. U drugom slučaju, ukoliko putnici navedu kapetana da plovi u opasni dio, unatoč kapetanovim prigovorima, i nešto se nepoželjno dogodi, putnici snose svu nastalu štetu.“)

Statut grada Dubrovnika u knjizi 7., u Odredbi 33., propisuje slučaj u kojem gusari zarobljavaju brod, a nevlasnik ga otkupi bez odobrenja brodovlasnika. Navedena odredba dopuštala je brodovlasniku bezuvjetno preuzimanje svoga broda bez ikakve naknade. U slučaju da otkupljivač broda koji je otkupljen izvan Dubrovnika ne želi brodovlasniku vratiti brod, dužan ga je vratiti u Dubrovnik neoštećenog, kao i svu dobit koju je brod ostvario od dana kada je brodovlasnik zatražio vraćanje broda, pa sve do trenutka vraćanja broda brodovlasniku u posjed. [7] (Knjiga 7., Odredba 33., „Brodovi koje zarobe gusari. Ako bi gusari zarobili koji brod odnosno plovilo ili bi ga netko uzeo pod zalog, ili bi ga neki vladar silom zadržavao, a neki bi ga Dubrovčanin bez privole gospodara toga broda odnosno plovila iskupio, neka ga gospodar plovila smije i mora uzeti bez ikakve naknade. A onaj koji bi se nagodio glede otkupa broda, neka izgubi vrijednost koju je za nj uplatio, a gospodaru broda neka je slobodno preuzeti ga gdje god ga zatekne. Ako bi pak onaj koji je to plovilo otkupio izvan Dubrovnika na bilo kojem mjestu odbio bespogovorni povrat gospodaru plovila, neka ga je dužan vratiti u Dubrovnik čitava i sa svom dobrotom od putovanja što ih spomenuto plovilo obavi otkako ga gospodar zatraži od onoga koji ga je otkupio.“)

Hvarski statut u knjizi 5., u Odredbi 2., propisuje pretrpljenu štetu na brodu i opremi općenito, ali i pretrpljenu štetu od strane gusara. Odredba opisuje štetu koja nastane na jarbolima, jedrenicama, jedrima, sidrima, kormilima, čamcu ili na bilo kojoj drugoj opremi. Tada nadoknadu štete snosi zajednica, u omjeru procijenjene vrijednosti tereta i broda. Drugi dio odredbe navodi štetu koja nastane uslijed nevremena, pa brod izbaci teret u more ili ga otmu pirati ili gusari. Tada se na sličan način nadoknađuje šteta, tj. po pravilima havarije. [3] (Knjiga 5., Odredba 2., „O

pretrpljenoj šteti na opremi. Naređujemo, ako bi koji brod ili plovilo pretrpjelo kakvu štetu, što ne dao Bog, na jarbolima, jedrenicama, jedrima, sidrima, kormilima, čamcu ili na bilo kojem drugom dijelu opreme, obeštećenje stvari koja je oštećena treba uslijediti iz zajednice, to jest od robe i broda ili plovila prema procijenjenoj vrijednosti. A ako bi koji brod ili plovilo uslijed nevremena, da bi se rasteretilo, izbacilo vani (neke stvari), ili bi (što) oteli pirati ili gusar, neka se na sličan način nadoknadi po (pravilima) avarije.“)

Zadarski statut u knjizi 4., u Odredbi 21., propisuje slučaj u kojem brodovlasnici imaju dužnost čuvanja tereta na brodu, osim slučajeva nasilja od strane gusara, požara, oluje ili izbačenog tereta s broda. U odredbi se dalje navodi obveza brodovlasnika da pisano poprati teret koji je preuzeo na čuvanje te da pri iskrcaju taj isti teret pisano poprati i neoštećen vrati, osim u gore navedenim slučajevima. [8] (Knjiga 4., Odredba 21., „Pošto trgovačka roba bude smještena na brod-navu nosivosti stotinu miljara ili više, prema odredbama Zadarskoga statuta, nju moraju čuvati brodovlasnici. Izjavljujemo ovo: pošto trgovačka roba bude smještena na brodu-navi u skladu sa sadržajem i odredbom našega Statuta, ili na brodu zvanome banzon odnosno buzonava, ili pak na drugom kojem plovilu nosivosti stotinu miljara ili više od toga, na nju imaju paziti brodovlasnici; pa kao što je brodovlasnik pismeno preuzeo robu na čuvanje tako ju je pismeno i neokrnjenu obvezan vratiti trgovcu, osim ako ta roba nije propala zbog nasilja ili u požaru, ili ako je nije uništila oluja, ili pak ako nije bacana odnosno pobacana s broda.“)

Odredba 39. predviđa slučaj odštete na brodu zbog povreda koje su nastale u sukobu s gusarima te kao posljedica nastane krađa trgovačke robe. Tada odredba predviđa pokrivanje štete na teret zajedničke brodske imovine. [8] (Knjiga 4., Odredba 39., „Bude li koje plovilo opljačkano, ta šteta na imutku broda ima biti zajednička. Kada brod- nava ili koje drugo plovilo bude opljačkan odnosno opljačkano, hoćemo da ta šteta bude na teret zajedničkoga brodskoga imutka. Ako pak nakon nekoga vremena rečena šteta bude popravljena, neka ima pripasti u zajednički brodski imetak iz kojega je uzeta. To podrazumijevamo od polaska iz Zadra do povratka u Zadar.“)

2.2.2. Povrede nastale u sukobu s članovima brodske posade / *Violations due to conflicts among crewmembers*

Rodski je pomorski zakonik u više odredbi predviđao povrede nastale u sukobu s članovima brodske posade.

Odredba 5. regulirala je verbalni sukob među članovima brodske posade. Ipak, kada dođe do fizičkog sukoba, odredba je osiguravala ozlijeđenom mornaru liječnika na račun onoga koji je prouzročio ozljedu. Isto tako, ozlijeđeni mornar imao je pravo na plaću za sve dane koje nije radio zbog zadobivene ozljede, a od strane onoga mornara koji mu je zadao ozljede. Navedenom odredbom htjelo se zaštititi slabije, tj. one koji prođu s ozljedama. Kako je jači mornar bio svjestan da će snositi sve troškove liječenja i nadoknade plaće za vrijeme oporavka ozlijeđenog mornara, samim time utjecalo se na smanjenje sukoba samih članova brodske posade. [1] (Odredba 5., „Ukoliko među mornarima izbije sukob, ne smije im se dozvoliti fizički obračun, već samo verbalni. Ukoliko mornar A udari i ozlijedi mornara B, mornar A mora platiti mornaru B liječnika i namiriti plaću mornaru B za one dane za koje B nije mogao raditi jer je bio ozlijeđen.“)

Sljedeća, Odredba 6., regulirala je povrede nastale u sukobu s članovima brodske posade. U navedenoj odredbi opisan je slučaj u kojem mornar A udari mornara B, bilo kamenom, bilo kladom, a mornar B uzvratit udarac u obrani, odnosno iz krajnje nužde. Ako se dogodi da mornar A umre zbog zadobivenog udarca od mornara B, mornar B neće odgovarati, tj. biti kažnjen jer je mornar A sam izazvao sukob koji je doveo do njegove smrti. [1] (Odredba 6., „Mornari se potuku, mornar A udari mornara B kamenom ili cjepanicom/kladom, B uzvratit udarac – uzvratit ga je u obrani, to jest iz nužde. Čak i ako mornar A umre, ukoliko se dokaže da je mornar A prvi zadao udarac, bilo kamenom, cjepanicom ili sjekirom, B mornar, koji ga je udario i usmrtio, B mornar neće biti kažnjen, jer je A mornar sam izazvao sukob, što ga je dovelo do smrti.“)

U Odredbi 7. opisan je slučaj u kojem zapovjednik broda, mornar ili trgovac udari osobu te joj nanese ozljedu. Sama odredba navodi dvije vrste ozljeda. Ako je u pitanju ozljeda oka, odnosno sljepoća, tada napadač plaća liječničku uslugu i

12 komada zlata na ime naknade štete za izgubljeno oko. Ako se radi o drugoj vrsti ozljede, tj. *herniji*, tada je napadač u obvezi plaćanja liječničke usluge i 10 komada zlata na ime naknade štete zbog dobivene hernije. Na samom kraju odredbe regulira se slučaj u kojem ozlijeđeni umre. Tada će napadač biti podvrgnut kaznenom postupku u kojem je optužen za ubojstvo. [1] (Odredba 7., „Jedan od kapetana, mornara ili trgovaca udari neku osobu šakom te ga pritom oslijepi, ili udarcem uzrokuje herniju/kilu. Napadač plaća liječničku uslugu, za oko 12, za herniju 10 zlatnika. Ukoliko čovjek koji je zadobio ozljedu umre, napadaču se sudi za ubojstvo.“)

Statut grada Splita u knjizi 6., u Odredbi 58., predviđa povrede nastale u sukobu s članovima brodske posade u slučaju kada dođe do tuče ili svađe mornara na brodu te se dogode lakše ozljede bez prolijevanja krvi ili uporabe oružja. Tada zapovjednik broda ili njegov zamjenik imaju pravo kazniti i išibati krivce bez prolijevanja krvi i uporabe oružja, a da sami ne odgovaraju za to, niti potpadnu pod bilo koju kaznu. [4] (Knjiga 6., Odredba 58., „O istome. Isto tako određeno je i naredeno, ako se mornar potuče ili posvađa na brodu bez uporabe oružja i ne dođe do prolijevanja krvi, da ga brodski parun ili nokjer može kazniti i išibati bez prolijevanja krvi i bez (uporabe) oružja a da sam zato ne bude kažnjen ni oglobljen.“)

2.3. Krivokletstvo / *Purgery*

Statut grada Dubrovnika u knjizi 7., u Odredbi 46., obvezuje zapovjednika broda i mornare na davanje izjave brodovlasniku u vezi s teretom koji se nalazi na brodu. Izjave se odnose na vrstu i količinu tereta koji prevoze. Odredba predviđa i slučaj kazne ako oni to učine. Naime, zapovjednik broda i mornari obvezni su prije nego što brod isplovi iz Dubrovnika dati izjave jer im u protivnom slijedi novčana kazna koju su dužni platiti Općini. Na samom kraju odredbe pisaru se nameće obveza prijavljivanja zapovjednika broda i mornara zbog nedavanja izjave. No, ako on to ne učini, i sam potpada pod kaznu. Kazna se plaća Općini u peterostruko manjem iznosu od onoga koji su dužni platiti zapovjednik broda i mornari. [7] (Knjiga 7., Odredba 46., „Izjave koje zapovjednik i mornari moraju dati gospodarima broda. Ako koji brod odnosno plovilo htjedne isploviti

iz Dubrovnika s entegama, određujemo neka su prije no što isplovi zapovjednik i mornari dužni gospodaru odnosno gospodarima broda odnosno plovila, kao i gospodarima entega što se prevoze na njemu tako da su sve ili veći dio njih na okupu, prijaviti što i koliko prevoze tim plovilom. A ako bi isplovili iz Dubrovnika, a ne bi postupili kako rekosmo, neka je spomenuti zapovjednik s mornarima dužan platiti našoj Općini dvadeset i pet perpera; zbog te globe neka ne trpi štetu brod ili gospodari entega, nego samo zapovjednik i mornari. A pisar neka je obavezan prijaviti ih knezu i vijeću; ne prijavi li ih, neka plati našoj Općini pet perpera.“)

Zadarski statut u knjizi 4., u Odredbi 14., predviđao je davanje prisega mornara na brodu. Riječi prisega odnosile su se na očuvanje broda, brodske opreme i tereta, zatim na obećanje da neće počinuti krađu te da će držati oružje na brodu kako je to predviđeno u odredbama o mornarima. Isto tako, ako mornar bude izabran za kormilara, predviđeno je da tu službu neće odbiti, a može iznimno ako za to ima opravdani razlog. Na samom kraju odredbe mornara se obvezuje na odavanje tajnog dogovora, urote ili udruge protiv brodovlasnika ili trgovaca, uz što bržu dojavu brodovlasniku ili brodovlasnicima, ako ih postoji više. [8] (Knjiga 4., Odredba 14., „Riječi prisega koju polaže mornar pri ukrcaju na neki brod. Ja mornar na brodu na kojem je N. gospodar toga broda, prisežem na sveta Božja evanđelja da ću u dobroj vjeri i bez ikakve himbe čuvati i očuvati ovaj brod kao i brodsku opremu i imutak koji se nađe na ovom brodu na kojem sam ja mornar. Neću ukrasti niti dati odnosno dopustiti da se ukrade išta s toga broda, a ako doznam da je tkogod s ovoga broda štogod ukrao, njega ću čim prije mogнем prijaviti i prokazati gospodaru ovoga broda; i oružje ću držati na ovom brodu, kako se navodi u odredbama o mornarima; a budem li izabran za kormilara ovoga broda, tu službu odnosno tu obvezu nipošto neću odbiti, osim ako budem imao opravdanu zapreku odnosno razlog da odbijem, primajući za to od mornara onu nagradu koju dosude gospodar i zapovjednik. Bude li tko od mornara zasnovao, skovao odnosno dao zasnovati, bilo zajednički međusobno ili s drugima, kakav tajni dogovor, urotu ili udругu protiv gospodara odnosno trgovaca, što prije

mogнем odat ću to gospodaru odnosno gospodarima ovoga broda.“)

3.1. Pravni spor u pomorstvu i njegov tijek / *Legal claims in shipping and the procedure*

Pravni spor u pomorstvu i njegov tijek ovise o dokazu u pravnom postupku i pisanom ugovoru, o kojima će više riječi biti u nastavku rada.

Pomorsko pravo ima dvojako značenje: to je skup pravila koja uređuju pravne odnose nastale iz proizvodne aktivnosti u pomorstvu ili iz drugih djelatnosti koje su u neposrednoj vezi s morem; a znači i znanost, koja razmatra i tumači ta pravna pravila.²

Na istočnoj jadranskoj obali u vremenu nastanka i početka naših statuta postojala su posebna tijela za raspravljanje o pomorsko-pravnim sporovima, o čemu svjedoči Statut grada Dubrovnika.

Statut grada Dubrovnika u knjizi 7., u Odredbi 26., propisuje pravni spor u pomorstvu koji je nastao između brodovlasnika i mornara, a koji je u vezi s brojem udjela. Navedena odredba u slučaju nastanka pravnog spora, kada ne postoje svjedoci, prednost daje brodovlasniku. Naime, može se pretpostaviti da je brodovlasnik najviše uložio u ostvareni pomorski pothvat te je to temeljni razlog zbog čega ova odredba daje prednost brodovlasniku.³

Hvarski statut u knjizi 5., u Odredbi 16., uređuje rješavanje pomorskih sporova tako da određuje tko je dužan suditi pravne sporove u pomorstvu, kao i radno vrijeme suđenja. Kao glavnog suca odredba navodi kneza kojemu u radu pomažu njegovi suci. Što se tiče radnog vremena suda, odnosno suđenja pravnih sporova u pomorstvu, nebitno je radi li se o blagdanima ili radnim danima, suđenje mora teći.⁴

Statut grada Splita u knjizi 6., u Odredbi 71., rješava pravni spor u pomorstvu između zapovjednika broda i

² O tome više u Brajković – Jakaša 1983: 332.

³ O tome više u Statutu grada Dubrovnika iz 1272: 200. Knjiga 7., Odredba 26., „Spor između gospodara broda i mornara zbog broja udjela. Ako gospodar broda odnosno plovila dadne taj brod odnosno plovilo na udjele pa izbije koji spor između gospodara te zapovjednika i mornara glede broja udjela, a za to ne bi bilo svjedoka, hoćemo da se vjeruje gospodaru toga broda odnosno plovila.“

⁴ O tome više u Hvarskom statutu 1331: 167. Knjiga 5., Odredba 16., „O sudovanju u pitanjima pomorstva. Odlučujemo i zapovijedamo da se bezuvjetno primjenjuje (pravilo) da od sada ubuduće mora gospodin knez sa svojim sucima saslušati svaki pomorski spor i potpuno (ga) presuditi, kako u vrijeme blagdana, tako i u obične dane.“

mornara ili trgovaca, a u vezi s plaćanjem visine prijevoznine, teretom ukrancim na brod, havarijom ili sličnim otvorenim pitanjima. Odredba predviđa rješavanje navedenih sporova bez tužbe i redovitog sudskog postupka. Osnovna je svrha ove odredbe ekonomičnost postupka kako ne bi nastali veliki troškovi u sporu, a osim toga, kako se ne bi gubilo vrijeme za plovidbu i nove poslove.⁵

Odredba broj 72. Splitskog statuta predviđa ponovno suđenje u sporovima nastalima između zapovjednika broda, mornara ili trgovaca, o kojima se nije raspravljalo pred splitskim sudom. Naime, ako se neka od navedenih strana pravnog spora u pomorstvu smatra oštećenom, tada ima pravo na traženje pravde pred splitskim sudom. Tada se suđenje provodi prema odredbama Splitskog statuta, bez obzira na to postoji li već presuda u tom predmetu. Navedena odredba dovodila je do pravne nesigurnosti jer je donosila rješenje o pitanju u kojem postoji presuda.⁶

Zadarski statut u Odredbi 35. uređuje pravne sporove u pomorstvu koji nastanu između putnika na brodu. Kada nastane spor, odredba nalaže da nakon što brod pristane u luci, a prije početka iskrcavanja, svaka strana treba u roku od 5 dana predati određeni zalog na račun spora koji se treba voditi. Odredba dalje navodi da se brod može iskrcavati nakon predaje pologa te nakon završetka iskrcaja svaka od strana ima rok od 15 dana zatražiti raspravu o sporu koji je nastao. Ako rasprave ne bude, tada odredba nalaže vraćanje svakoj strani njezina zaloga te se smatra da je taj spor okončan, tj. zabranjuje se svakoj strani da više ikada uznemirava onu protivnu. Odredba dalje

⁵ O tome više u Statutu grada Splita 1240: 793. Knjiga 6., Odredba 71. „O istome. Isto tako određeno je i naređeno ako bi nastao neki spor između paruna nekog broda i mornara ili trgovaca s tog broda o brodarini ili o trgovačkoj robi ukrancij na brodu ili o havariji ili o sličnim stvarima, da se ti sporovi mogu bez tužbe i redovitog sudskog postupka riješiti i završiti skraćenim postupkom kako u prazničnim danima, pa bili ti praznici uvedeni u i čast Boga, tako i u neprazničnim. (To) zbog toga da se rješavanje takvih sporova ne bi dugo odgađalo, već da bi se završili u kratko vrijeme. Pri tome uvijek svakome ostaje njegovo pravo u pogledu osnovnog pravnog odnosa.“

⁶ O tome više u Statutu grada Splita 1240: 793. Knjiga 6., Odredba 72. „O istome. Isto tako određeno je i naređeno, što se tiče navedenih sporova nastalih između paruna, mornara ili trgovaca, ako se o tim sporovima raspravljalo na drugom mjestu i pred drugim sudom a ne pred sudom grada Splita pa se netko od njih smatra oštećenim, suprotno propisima splitskih statutarnih odredaba, da može u vezi s tim tražiti pravdu pred sudom grada Splita. Tada neka se u tom sporu među njima odluči prema splitskim statutarnim odredbama, bez obzira na to što je pred drugim sudom bila donesena drugačija presuda.“

predviđa izbijanje spora između stranaka u sporu zbog neprimjerenog zaloga. Tada se prepušta slobodnoj sučevoj odluci da pokorenoj stranci omogući ulazak u posjed dobara protivne stranke kako bi se ona osigurala u pomorskom sporu. Od navedenog se izuzimaju oni pomorski sporovi koje je dužan presuditi knez i njegovi suci.⁷

Odredbom broj 36. reguliran je iskrcaj brodova od strane brodovlasnika. U slučaju produžetka roka suci imaju pravo odrediti ili ukinuti kaznu koja pripada zadarskoj općini. Na kraju odredbe govori se o primjeni ove odredbe na sve brodove, kao i plovila koja imaju palubu.⁸

U Odredbi 41. uređuje se spor koji nastane između više ortaka ili brodovlasnika. Nakon podizanja jedra, odnosno isplavlivanja broda, odredba predviđa rješavanje nastalog spora između sukobljenih strana po kratkom postupku. Nedolazak okrivljenika na sud ne odgađa donošenje presude nakon što je potraživač, odnosno tužitelj dao prisegu. U drugom slučaju, tj. pojava okrivljenika, odnosno tuženoga „sudski dvor“ treba saslušati, a nakon toga i

⁷ O tome više u Zadarskom statutu 1305: 423. Knjiga 4., Odredba 35. „Kako se neriješeni sporovi koji su izbili među putnicima na nekome brodu imaju riješiti nakon što brod pristane u luci. Ako kakve svađe odnosno sporovi izbiju među putnicima na nekome brodu, hoćemo ovo: po završenom putovanju, nakon što brod pristane u luci, prije nego se brod iskrcava, svaka od strana dužna je u roku od pet dana sucu odnosno za to određenim sucima predati valjan zalog na račun postupka u tom povodu. A nakon što je zalog položen bez ičijega prigovora, rečeni se brod smije iskrcavati; kad je pak brod iskrcan, neka se zatraži rasprava o gore rečenim sporovima i svađama; a ako u roku od petnaest dana o prije rečenome nijedna strana ne zatraži raspravu, neka se svakoj od strana vrati njezin zalog tako da ubuduće nijedna od strana ne smije zbog toga neku drugu stranu nikada više uznemirivati. Međutim, ako među stranama izbjije kakav spor zbog davanja nedostatna zaloga, tada su jedna i druga strana dužne držati se onoga što sudac, odnosno u tu svrhu izabrani suci nadu za shodno o tome odlučiti. Ako se pak koja od strana opre bilo ne dajući zaloga ili dajući nedovoljan zalog, neka je po slobodnoj odluci suca odnosno sudaca od tada nadalje slobodno strani koja se pokori odnosno koja posluša ući u posjed dobara druge strane koja su na brodu toliko da mogne sebe osigurati u rečenim sporovima i svađama; ako se pak na brodu ne bi zateklo kakvih dobara, neka su rečeni suci dužni uzeti od dobara strane koja se ne pokori, gdje god ta dobra bila, onoliko koliko im se učini da je pravično. Izuzimaju se oni sporovi koje je dužan i obvezan presuditi gospodin knez zajedno s našim sucima. Podrazumijevamo da se to primjenjuje ne samo glede broda-nave nego i glede svakoga plovila s palubom nosivosti stotinu milijara i više od toga.“

⁸ O tome više u Zadarskom statutu 1305: 425. Knjiga 4., Odredba 36. Pomorski suci vlasni su odrediti i dokinuti kaznu gospodaru ako ne iskrcava brod u naloženom roku. Kad gospodari brodova ne iskrcaju brod u zadanome im roku, hoćemo da naši suci budu vlasni odredili im i dokinuti kaznu; ta se kazna potom ima doznačiti Zadarskoj općini. Podrazumijevamo da se to primjenjuje ne samo glede broda-nave nego i glede svakoga plovila s palubom.“

presuditi spor, uz davanje prisege strana u sporu ili na drugi način, kako je za sud već prihvatljivije.⁹

U posljednjoj odredbi propisuje se pravni spor u pomorstvu u Odredbi 58., kojom se uređuje nadležnost suda. Ovdje se regulira slučaj u kojem mornar izazove svađu na brodu. Tada su brodovlasnik, zapovjednik broda i voditelj palube ovlašteni suditi i kazniti one mornare za koje utvrde da su doveli do spora na brodu. Visina kazne prepuštena im je na savjest i volju kako bi donijeli pravdu odluku.¹⁰

3.1.1. Dokazi u pravnom postupku / *Legal proceedings evidence*

Statut grada Dubrovnika u knjizi 7., Odredbom 27., regulira dokaze u pravnom postupku tako da svaka unajmljena osoba, izuzev zapovjednika broda i mornara, može slobodno biti svjedok u pravnom postupku. Dalje se navodi uvjet koji mora ispunjavati svjedok u pomorskom sporu, a koji nastupi između zapovjednika broda i mornara s jedne strane, te trgovaca na brodu s druge strane. Navedeni svjedok ne smije biti u svojstvu roba, a hoće li biti prihvaćen za svjedoka, o tome odlučuje sudsko vijeće koje će voditi nastali spor.¹¹

Hvarski statut u knjizi 5., u Odredbi 15., uređuje dokaze u pravnom postupku u slučaju kada nema pisanih dokaza. Navedena odredba predviđa da se u

⁹ O tome više u Zadarskom statutu 1305: 429. Knjiga 4., Odredba 41. „Glede svakoga spora koji izbjije među ortacima na istom brodu neka se postupi po kratkom postupku radi objavljivanja presude. Izbjije li neki spor između ortaka na istom brodu-navi odnosno drugom plovilu, ili pak između više gospodara istoga broda, pa tko god od rečenih gospodara odnosno ortaka imadne kod sebe nešto od zajedničkih dobara ili od zajedničkih prihoda broda, hoćemo ovo: pošto se digne jedro, neka se taj spor riješi hitro, to jest po kratkom postupku i bez buke i bez suda i neka se završi bez otezanja, tako da se, ne pojavi li se pozvani poslije prvoga naloga, donese presuda nakon što je prethodno potraživač položio prisegu. Ako se pak pozvani okrivljenik pojavi, neka se sasluša što ima izjaviti odnosno iznijeti; i u zakazanom roku neka Sudski Dvor pristupi prihvaćanju dokaza tužitelja i okrivljenika htjednu li što god dokazivati, a poslije toga neka je Sudski Dvor obvezan rečeni spor presuditi, bilo s pomoću prisege ili na drugi način, kako mu se već učini da je uputnije.“

¹⁰ O tome više u Zadarskom statutu 1305: 443. Knjiga 4., Odredba 58. „Tko je nadležan na brodu suditi posvađanima. Na brodu-navi odnosno na drugom plovilu mornar izazove neku svađu ili prijevor: hoćemo da gospodar, zapovjednici i vode palube sude posvađanima i da ih kazne, kako im se učini pravičnim.“

¹¹ O tome više u Statutu grada Dubrovnika iz 1272: 201. Knjiga 7., Odredba 27. Najmljenik može biti svjedok. Neka se zna da svaki najmljenik na brodu odnosno plovilu, osim zapovjednika i mornara, može slobodno nastupiti kao svjedok; a i u sporu između zapovjednika i mornara s trgovcima najmljenik može svjedočiti, pod uvjetom da taj najmljenik koji bi se imao ispitivati ne bude rob; a o njegovu svjedočenju neka odluče oni koji će suditi u njihovu sporu.“

pravnim sporovima u pomorstvu mogu koristiti svjedoci kako bi se zakonito dokazalo stvarno činjenično stanje. Dalje se u odredbi navodi da se može pokloniti vjera svim svjedocima, prema odluci kneza i njegovih sudaca, a bez obzira na to bi li koja statutarna odredba drugačije propisivala.¹²

3.1.2. Pisani ugovor / *Written contract*

Rodski pomorski zakonik u Odredbi 23. navodi da ako postoji pisani ugovor između zapovjednika broda i trgovca, on se mora poštovati, tj. ugovor je za njih obvezujući. U drugom dijelu odredbe regulira se dužnost trgovca tako da je dužan osigurati sav teret ili u protivnom neka u robi namiri razliku prema onome što je definirano u pisanom ugovoru. Iz navedene odredbe vidljivo je da se pisani ugovori moraju poštovati jer su obvezujući za stranke, a jednom potpisani ugovor značio je pravnu sigurnost za njegove stranke.¹³

U Odredbi 24. navodi se isplavljenje zapovjednika broda s polovinom ukrcanog tereta, a trgovac se želi vratiti, o čemu postoji sklopljen pisani ugovor. Odredba dalje regulira prekršitelja pisanog ugovora. Ako je prekršitelj ugovora trgovac, tada ostaje bez polovine svoga tereta, a s druge strane, ako je prekršitelj zapovjednik broda, onda mora obvezu vratiti u dvostruko većoj količini tereta od one ukrcane na brod.¹⁴

Odredba broj 29. uređuje pisani ugovor u kojem se trgovac obvezuje osigurati teret na mjestu koje stoji u ugovoru. U slučaju da se trgovac ne drži ugovora, tada snosi svu nastalu štetu jer se nije pridržavao pisanog ugovora.¹⁵

¹² O tome više u Hvarskom statutu 1331: 167. Knjiga 5., Odredba 15., „O poklanjanju vjere u pitanjima pomorstva. Zahtijevamo da se od sada ubuduće u svim pitanjima pomorstva i mornara, gdje nema pisanog dokaza, a može se zakonito dokazati dobrim svjedocima, pokloni vjera svim svjedocima, kako se bude učinilo prikladnim gospodinu knezu i njegovim sucima, bez obzira na koju statutarnu glavu koja bi propisivala suprotno.“

¹³ O tome više u Ashburner 2001: 103. Odredba 23. „Ukoliko postoji ugovor između kapetana i trgovca, neka on bude obvezujući, ali ukoliko trgovac ne osigura teret u potpunosti, neka on namiri preostali teret, prema dogovoru u pisanom ugovoru.“

¹⁴ O tome više u Ashburner 2001: 103. Odredba 24. „Kapetan ukrca pola tereta i isplovi, a trgovac se želi vratiti. Načinili su i potpisali pismeni ugovor. Trgovac gubi pola tereta zbog svoje krivice. Gdje postoji pismeni ugovor, a kapetan ga prekrši, neka pola tereta broda vrati u dvostrukom iznosu.“

¹⁵ O tome više u Ashburner 2001: 107. Odredba 29. „Ukoliko trgovac ne dostavi teret na mjesto koje je ugovoreno, a vrijeme za utovar prođe, te dođe do gubitka zbog gusara, požara ili brodoloma, svu štetu nanесenu brodu snosi trgovac. Međutim, ako vrijeme za

Pisani ugovor navodi se i u Odredbi 32., a radi se o tome da brod koji se nalazi na putu za utovar zahvati nevjere na moru. Tada trgovac ne smije tražiti polovinu svoga tereta, već ono što je spašeno s i od broda ulazi u udio. Posljednji dio odredbe predviđa slučaj kada trgovac ili partner plate unaprijed, a tada prednost ima pisani ugovor.¹⁶

Odredba 33. regulira slučaj kada zapovjednik broda iskrca teret na mjesto kako stoji u pisanom ugovoru. Dalje se navodi kako je brod doživio nesreću te zapovjednik broda ispočetka zaprima teret od trgovca. Na samom kraju odredba predviđa da sve što se spasi s broda, kao i sam brod, ulazi u udio.¹⁷

Statut grada Dubrovnika u knjizi 7., u Odredbi 15., uređuje pisani ugovor između brodovlasnika te zapovjednika broda i mornara. Navedenom odredbom propisuje se da svaki pisani ugovor sklopljen između brodovlasnika s jedne te zapovjednika broda i mornara s druge strane mora držati pravovaljanim. U protivnom bi svatko sklopljene ugovore tumačio onako kako bi mu odgovaralo te bi time pisani ugovori izgubili svrhu svoga postojanja.¹⁸

Splitski statut u knjizi 6., u Odredbi 70., regulira slučaj kada postoji pisani ugovor o trajanju službe mornara kod zapovjednika broda. Tada odredba predviđa i propisuje slučaj kada služba duže potraje od onog vremena koji stoji u ugovoru, prema kojoj je zapovjednik broda dužan i obvezan da isplatiti mornaru sav rad koji je radio izvan

utovar nije isteklo a ovakvo se nešto dogodi, svako snosi štetu prema svom udjelu.“

¹⁶ O tome više u Ashburner 2001: 108. „Odredba 32. Ukoliko je brod na putu za utovar, bilo kod trgovca ili partnera, a dogodi se neka kataklizma/nevjere na moru, trgovac ne smije tražiti pola svoga tereta, već ono što se spasi s broda i od broda, ulazi u ulog za naknadu štete. Ukoliko je trgovac ili partner dao predujam, neka bude pravovaljano ono što stoji u pismenom ugovoru.“

¹⁷ O tome više u Ashburner 2001: 109. Odredba 33. „Ukoliko kapetan smjesti teret na mjesto dogovoreno prema ugovoru, a brod pretrpi neku neđaču, neka kapetan ponovo zaprima teret od trgovca; sva roba utovarena u skladište ne podliježe nadoknadi štete za razliku od one koja je na brodu; neka sve što se s broda spasi, zajedno s brodom, predstavlja doprinos za naknadu štete.“

¹⁸ O tome više u Statutu grada Dubrovnika iz 1272: 198. Knjiga 7., Odredba 15. „Ugovori između gospodara broda te zapovjednika i mornara. Ako gospodar kojeg broda ili plovila izvan Dubrovnika preda svoj brod odnosno plovilo zapovjedniku i mornarima, bilo da je kupljen izvan Dubrovnika ili da je vlastit, neka se zna da se svaki ugovor što ga gospodar broda odnosno plovila sklopi sa zapovjednikom ima smatrati pravovaljanim.“

vremena koje je propisano u ugovoru, a sve razmjerno iznosu kakav je bio naveden u pisanom ugovoru.¹⁹

Zadarski statut u knjizi 4., u Odredbi 20., propisuje obvezu bilježniku da zapisuje sve pisane ugovore i sporazume sklopljene između brodovlasnika na jednoj te trgovca na drugoj strani. Osim toga, odredba propisuje da se pisani ugovori sklapaju pred svjedocima kako bi bili vjerodostojniji i kako bi njihovu izmjenu i nepridržavanje neke strane u pisanom ugovoru sveli na najmanji mogući način.²⁰

U Odredbi 32. dopušta se brodovlasniku zadržavanje mornara na brodu koji se ne drži dogovora i pisanog ugovora. Dalje se navodi slučaj kada mornar potajno napušta brod, a što je protivno pisanom ugovoru. Tada ima obvezu u dvostrukom iznosu vratiti sveukupnu mornarsku plaću koju je primio, a osim toga, i određeni novčani iznos koji odredi gradski upravitelj, odnosno sud. Ovom prilično strogom odredbom htjelo se postići poštovanje pisanih ugovora, ali i odvratiti one od svojih nakana i misli koje su bile u suprotnosti sa sklopljenim pisanim ugovorom.²¹

¹⁹ O tome više u Statutu grada Splita 1240: 793. Knjiga 6., Odredba 70. „O istome. Isto tako određeno je i naredeno, ako mornari obećaju određeni ugovorom da će biti u službi kod nekog broskog paruna do određenog vremena pa zbog nekog razloga ta služba bude duže trajala, da je parun dužan platiti im za to duže vrijeme razmjerno iznosu za koji su se prije bili obvezali da će služiti.“

²⁰ O tome više u Zadarskom statutu 1305: 411. Knjiga 4., Odredba 20. „Ugovore sklopljene između gospodara broda manjega od stotinu milijara i trgovca zapisuje bilježnik ili se sklapaju pred svjedocima. Kad se unajmljuje brod-ava ili drugo plovilo nosivosti manje od stotinu milijara, hoćemo ovo: sve ugovore i sporazume sklopljene između brodovlasnika na jednoj i trgovca na drugoj strani neka zapisuje bilježnik ili neka se sklapaju pred svjedocima; a gospodar neka je obvezan pridržavati se odredaba Statuta Zadarske općine što su donesene i što govore o brodovima, a obvezuju gospodare brodova od dvije stotine milijara i više od toga.“

²¹ O tome više u Zadarskom statutu 1305: 421. Knjiga 4., Odredba 32. „Dopušteno je gospodaru broda osobno zadržati mornara koji se napuštajući brod ne drži dogovora i ugovora. Da ne bi bilo povoda kakvoj smutnji između mornara i gospodara broda i kojega god drugoga plovila, određujemo ovo: ako neki mornar suprotno ugovoru i dogovoru, sklopljenomu s gospodarom odnosno gospodarima, napusti brod odnosno plovilo, neka je gospodaru odnosno gospodarima slobodno zadržati toga mornara sve dok ne ispuni što je utanačeno ugovorom sklopljenim među njima, mornar pak odnosno mornari, koji bi silom odnosno kriomice napustili brod protivno ugovoru, neka se obvezni u dvostrukom iznosu vratiti sveukupnu mornarsku plaću svoje smjene, a povrh toga onoliko na koliko za to određeni gradski upravitelj odnosno sud htjednu osudili toga mornara odnosno mornare; i hoćemo da se to primjenjuje ne samo glede broda-nave nego i glede svakoga plovila s palubom nosivosti stotinu milijara i više od toga.“

U Odredbi 40. propisuje se da se svi pisani ugovori i sporazumi sklopljeni između brodovlasnika i najmoprimatelja broda ili ortaka, mornara te svih drugih osoba na brodovima, a koji nisu u suprotnosti sa odredbama Zadarskog statuta, moraju poštovati. U slučaju da su odredbe pisanog ugovora u suprotnosti sa Zadarskim statutom, prednost nad ugovorom ima Statut. Odredba predviđa i novčane kazne za prekršitelje pisanih ugovora, tj. za one koji se ne drže pisanih odredbi tako da polovina kazne pripada onoj strani iz pisanog ugovora koja se njega pridržava, a druga polovina neka pripada zadarskoj općini.²²

Odredba 71. propisuje zakonsku snagu ugovora koji su pismeno usklađeni. Ovdje se radi o slučaju zadarskog broda koji se daje na udio dobiti s mornarima te dolazi do sklapanja pisanog ugovora između mornara s jedne te brodovlasnika s druge strane. Tada odredba nameće obvezu strankama iz ugovora da se njega pridržavaju, budući da je on za stranke prioritarno vrijedeći mjerodavan dokument.²³

4. ZAKLJUČAK / Conclusion

Prekršaji u vezi s pomorskim trgovačkim pothvatom mogu se svesti na četiri vrste odgovornosti: kaznenu, prekršajnu, disciplinsku i materijalnu.

Razlikujemo prekršaje prema brodu, trgovačkoj robi i dragocjenostima.

Krađu brodske opreme uređuje Bilalamin zakonik u Odredbi 12. Rodski pomorski zakonik u Odredbi 2. regulira krađu brodske opreme. Splitski statut u knjizi 6., u Odredbi 54., regulira krađu

brodske opreme. Krađu novca i drugih dragocjenosti rimsko pravo rješava Odredbom 239. Rodski pomorski zakonik u Odredbi 3. uređuje krađu novca i drugih dragocjenosti od strane mornara. U dodatku E Odredba 48. regulira krađu novca i drugih dragocjenosti u kojoj je oštećen zapovjednik broda.

Krađu trgovačke robe Bilalamin zakonik uređuje u Odredbi 13., dok Hamurabijev zakonik isto rješava u Odredbi 8. Rodski pomorski zakonik u Odredbi 1. regulira krađu trgovačke robe na brodu. Splitski statut u knjizi 6., u Odredbi 18., regulira krađu trgovačke robe koja se dogodi na zakupljenom brodu. Sljedeća, Odredba 57., uređuje slučaj krađe trgovačke robe od strane mornara. Zadarski statut u knjizi 4., Odredbom 57., uređuje slučaj krađe trgovačke robe od strane mornara. Krađu novca i drugih dragocjenosti rimsko je pravo sankcioniralo jer je sadržavalo odredbu kojom kažnjava počinitelje takvih djela. Rodski pomorski zakonik rješavao je navedenu problematiku čak i tjelesnim kaznama kako bi se preveniralo u ostvarenju takvih kaznenih djela, dok srednjovjekovni komunalni statuti u svojim odredbama ne sadrže slične odredbe. Krađu trgovačke robe regulirali su već Bilalamin i Hamurabijev zakonik, i to vrlo strogim kaznama. Rodski pomorski zakonik već je prvom odredbom prevenirao smanjenje krađa trgovačke robe. Od srednjovjekovnih komunalnih statuta, Splitski i Zadarski sadržavali su odredbe o istoj stvari.

Prekršaji prema osobi uzrokovani povredama koje su nastale sukobom s gusarima regulira Rodski pomorski zakonik Odredbom 4., u kojoj navodi povrede nastale u sukobu s gusarima. Dubrovački statut u knjizi 7., u Odredbi 33., opisuje slučaj u kojem gusari zarobe brod. Hvarski statut u knjizi 5., u Odredbi 2., regulira pretrpljenu štetu na brodu i opremi. Zadarski statut u knjizi 4., u Odredbi 21., navodi nasilje gusara. Sljedeća, Odredba 39., regulira naknadu štete nastale u sukobu s gusarima.

Povrede nastale u sukobu s članovima brodske posade Rodski pomorski zakonik uređuje Odredbom 5. Iduća, Odredba 6., propisuje povrede nastale u sukobu s članovima brodske posade. Odredba 7. regulira nastanak ozljeda. Splitski statut u knjizi 6., u Odredbi 58., opisuje povrede nastale u sukobu s članovima brodske posade. Najstariji

zakonik koji je sadržavao odredbe o gusarima bio je Rodski pomorski zakonik, koji je vršio razlikovanje s obzirom na to tko snosi odgovornost za napad gusara. Od srednjovjekovnih komunalnih statuta, jedino Splitski nema odredbi o gusarima.

Krivokletstvo opisuje Dubrovački statut u knjizi 7., u Odredbi 46. Zadarski statut u knjizi 4., Odredbom 14., propisuje davanje prisega mornara na brodu. Kako je pomorska trgovina cvala i jačala, tako su istovremeno rasli prekršaji vezani uz pomorski trgovački pothvat. Budući da se pojedincima ili skupinama pružila prilika da lako dođu do određenih sredstava, često se nisu dvoumili oko posezanja za vrijednim plijenom. Bilo da se radi o krađama, pljačkama, krivokletstvu, kao i međusobnom obračunu brodske posade, sve je vodilo istom cilju, a to je domoći se nepripadajućih materijalnih ili novčanih sredstava. Upravo su zbog toga navedene odredbe takve prekršitelje pokušale unaprijed odvratiti od izvršenja prekršaja, odnosno kaznenih djela.

Pravni spor u pomorstvu i njegov tijek regulira Dubrovački statut u knjizi 7., u Odredbi 26. Hvarski statut u knjizi 5., u Odredbi 16., uređuje pomorske sporove. Splitski statut u knjizi 6., u Odredbi 71., rješava pravni spor u pomorstvu između zapovjednika broda i mornara ili trgovaca. Sljedeća, Odredba 72., predviđa ponovno suđenje o već presuđenim stvarima. Zadarski statut u knjizi 4., u Odredbi 35., uređuje pravne sporove u pomorstvu koji nastanu između putnika na brodu. Odredbom 36. opisane su kazne za brodovlasnike. Odredba 41. uređuje spor između ortaka ili brodovlasnika. Iduća, Odredba 58., uređuje nadležnost suda. Dokaze u pravnom postupku regulira Dubrovački statut u knjizi 7., u Odredbi 27. Hvarski statut u knjizi 5., u Odredbi 15., navodi slučaj kada nema pisanih dokaza. Pisani ugovor navodi Rodski pomorski zakonik u Odredbi 23. U odredbama 24., 29. i 32. navodi se postojanje pisanog ugovora. Odredba 33. regulira mjesto iskrcavanja tereta onako kako je predviđeno pisanim ugovorom. Statut grada Dubrovnika u knjizi 7., u Odredbi 15., uređuje pisani ugovor između brodovlasnika, zapovjednika broda i mornara. Splitski statut u knjizi 6., u Odredbi 70., regulira postojanje pisanog ugovora. Zadarski

²² O tome više u Zadarskom statutu 1305: 427. Knjiga 4., Odredba 40. „Gospodar broda ne smije istjerati ortaka, niti ortak smije napustiti brod, a ugovori među njima neka se poštuju. Nalažemo da svi ugovori odnosno sporazumi koji su sklopljeni između gospodara i najmitelja broda ili ortaka odnosno mornara na brodu, ili između svih drugih osoba koje su na brodovima, imaju ostati čvrsti i postojani te biti neprekršivo obdržavani, osim ako bi ti ugovori i sporazumi bili protiv našega Statuta Zadarske općine; tada, naime, hoćemo da se neprekršivo obdržava rečeni Statut, k tomu nalažemo da gospodar ne smije istjerati ortaka, niti ortak smije napustiti brod, nego su obvezni cjelovito obdržavati utanačenja i ugovore sklopljene između njih pod prijjetnjom kazne od dvadeset groša za stranu koja se ne drži rečenih utanačenja; polovica kazne neka pripadne strani koja se drži tih utanačenja, a druga polovica neka se ustupi Zadarskoj općini.“

²³ O tome više u Zadarskom statutu 1305: 451. Knjiga 4., Odredba 71. „Brod koji je na udio dobiti dan mornarima uz određene uvjete; ti se uvjeti moraju obdržavati ako su pismeno utanačeni. Neki zadarski brod daje se na udio dobiti s mornarima, tako da se o tome između mornara i gospodara sklopi ugovor: hoćemo da taj ugovor bude na snazi, ako je pismeno utanačen.“

statut u knjizi 4., u Odredbi 20., bilježniku nameće obvezu zapisivanja svih pisanih ugovora. Odredbom 32. brodovlasniku se dopušta zadržavanje mornara na brodu, zahvaljujući postojanju pisanog ugovora. Odredba 40. nalaže poštovanje pisanih ugovora. Odredba 71. propisuje zakonsku snagu pisano usklađenih ugovora. Pravni sporovi u pomorstvu uglavnom su se regulirali našim srednjovjekovnim komunalnim statutima koji su svojim odredbama uređivali najčešće slučajeve koji su se javljali u svakodnevnim situacijama.

5. LITERATURA / References

- [1] Ashburner, W. (2001). *The Rhodian Sea-Law*. New Jersey: The lawbook exchange, ltd.
- [2] Brajković, V.; Jakaša, B. (1983). „Pomorsko pravo“. *Pomorska enciklopedija*, Vol. 6, pp. 332-337.
- [3] Cvitanić, A. (1991). *Hvarski statut*. Priredio i preveo Antun Cvitanić; uvodnu studiju napisao Ivo Kasandrić. Split: Književni krug.
- [4] Cvitanić, A. (1998). *Statut grada Splita*. Priredio i preveo Antun Cvitanić. Split: Književni krug.
- [5] Đukić, Z. (2015). *Pomorske djelatnosti u zakonicima starog vijeka*. Beli Manastir; Mohacs: Zavod za baranjsku povjesnicu; Kanizsai Dorotya muzeum.
- [6] Grabovac, I. (1991). *Enciklopedija pojmova pomorskog prava*. Split: Književni krug.
- [7] Kolanović, J.; Križman, M. (1990). *Statut grada Dubrovnika: 1272*. Uvod napisao Ante Cvitanić; preveli Mate Križman i Josip Kolanović. Dubrovnik: Historijski arhiv.
- [8] Kolanović, J.; Križman, M. (1997). *Zadarski statut*. Priredili i preveli Mate Križman i Josip Kolanović. Zadar; Zagreb: Ogranak Matice hrvatske; Hrvatski državni arhiv.
- [9] Marchetti Ferrante, G. (1905). *Private Property in Maritime War*. *Political Science Quarterly*, Vol. 20, No. 4, pp. 696-717. <http://dx.doi.org/10.2307/2140364>
- [10] Romac, A. (1973). *Izvori rimskog prava: latinski tekstovi s prijevodom*. Priredio Ante Romac. Zagreb: Informator.
- [11] Rudolf, D. (1989). *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*. Split: Književni krug.
- [12] Višić, M. (1989). *Zakони drevne Mesopotamije*. Priredio i preveo Marko Višić. Sarajevo: Svjetlost.